

Секція 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

УДК 330.34:65.012.23

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

М.В. Чорна, Р.М. Бугріменко, Ю.О. Шилова

Досліджено сучасний соціально-економічний стан країни та особливості її розвитку за період 2000–2014 рр.; проаналізовано валовий внутрішній продукт України та валовий внутрішній продукт за видами економічної діяльності; визначено особливості розвитку національної економіки та виявлено чинники, які їх зумовили.

Ключові слова: національна економіка, валовий внутрішній продукт, чинники, сфера торгівлі, фінансово-економічна криза.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

М.В. Черная, Р.М. Бугрименко, Ю.А. Шилова

Исследовано современное социально-экономическое положение страны и особенности ее развития в период 2000–2014 гг.; проанализированы валовой внутренний продукт Украины и валовой внутренний продукт по видам экономической деятельности; определены особенности развития национальной экономики и выявлены факторы, которые их обусловили.

Ключевые слова: национальная экономика, валовой внутренний продукт, факторы, сфера торговли, финансово-экономический кризис.

FEATURES OF THE NATIONAL ECONOMY

M. Chorna, R. Bugrimenko, Yu. Shilova

Ukraine's economy is the most vulnerable to global macroeconomic imbalances, resulting from unstable world prices for raw material, the existence of excess liquidity in global capital markets and internal structural imbalances inherent in the crisis. The system of national indicators Ukraine still does not provide for the adjustment of GDP and other macroeconomic indicators, taking into account the "shadow" economy, leading to their distortions and misconceptions about the true state of the economy. Economic growth crucially depends on the

availability of progressive structural changes in the economic structure of economic activity. When developing measures to stimulate positive structural changes and prevent negative trends one should take into account the results of a retrospective analysis of complex economic structure by the Vedas. This analysis can be successfully implemented on the basis of National Accounts of Ukraine. The fall of the Ukrainian economy was logical result of the quality economic growth before the crisis, which was caused mainly by two factors: the rise in prices for Ukrainian exports as a result of acceleration of global growth and strong domestic demand, which stimulated soft monetary policy and a substantial increase in bank lending by foreign capital. The worsening economic situation the world's natural, given the high level of vulnerability of the Ukrainian economy led to the deployment of the system in our country the economic crisis. A significant decrease in production occurred in all major sectors, except agriculture, which resulted in significant reduction in GDP falling, export revenues led to tangible hryvnia devaluation. Over the period Ukraine was the state in which the production and export of raw dominant component and low value-added goods and services, exports of goods declined, particularly reduced by half the amount of steel exports, accounting for over 25% of total exports and industrial production. The result of these trends is to reduce the gross regional product per capita after a decade of increase of 3.8%. These stages showed different levels of adaptation to the challenges of our regions, outdated and inefficient economic structure of the regions.

***Keywords:** national economy, gross domestic product, factors, trade, financial and economic crisis.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток підприємництва, формування дієвих бізнес-структур, забезпечення сприятливих умов для функціонування суб'єктів господарювання будь-яких сфер діяльності можливі за умов сприятливого макроекономічного середовища. Проблема визначення особливостей макросередовища та врахування існуючих тенденцій чинників зовнішнього впливу на діяльність суб'єктів господарювання завжди актуальна та є об'єктом дослідження відомих науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе місце в історико-економічних працях ринкова тематика зайняла в період системної трансформації економіки України з 90-х рр. ХХ ст. Труднощі перших етапів ринкової перебудови суспільства зумовили не тільки необхідність критичного переосмислення сучасних моделей неокласики, монетаризму, неолібералізму в контексті використання їхніх теоретичних постулатів у процесах ринкової переорієнтації національної економіки, але й глибокого оволодіння сучасними методами аналізу економічних проблем а також збагачення сучасних вітчизняних досліджень висновками й положеннями праць представників української економічної думки періоду генезису ринкових відносин (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Досить

детальне дослідження розвитку національної економіки з позиції формування конкурентного середовища вітчизняного бізнесу у сфері торговельної діяльності здійснено такими визнаними вітчизняними науковцями, як В.В. Апопій, І.О. Бланк, А. А. Мазаракі, І.М. Копич, Л.О. Лігоненко, А.А. Садеков та ін. [1–4]. Проте з огляду на саму суть економічного розвитку як процесу перманентних змін існує необхідність у постійному моніторингу зовнішнього середовища з позиції вироблення підприємствами дієвих управлінських заходів щодо адаптації та коригування їх планів відповідно до сучасних реалій. Це й зумовлює необхідність і своєчасність проведення цього дослідження.

Метою статті є визначення сучасних особливостей розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінюючи сучасний соціально-економічний стан України, слід урахувати співвідношення впливів світової фінансово-економічної кризи та внутрішніх суперечностей, нагромаджених у вітчизняній економіці. Із метою визначення загальних особливостей вітчизняної економічної системи проведено комплексний аналіз за період з 2000 по 2014 рік за таким макроекономічним показником, як валовий внутрішній продукт – загалом і в розрахунку на одну особу (табл. 1), його склад і динаміка за КВЕД (табл. 2). За досліджуваний період 2000–2014 рр. загальна сума валового внутрішнього продукту у фактичних цінах зросла більше ніж в 10 разів – із 137 993,0 млн грн у 2000 році до 1 566 728,0 млн грн у 2014 році. Підвищення суми ВВП за цей період було майже сталим, за винятком 2-х років (2009 та 2013). У 2009 році відбулося зниження суми ВВП на 3,7%, а в 2013 році – на 0,3% порівняно з попередніми періодами. Результати порівняльного аналізу свідчать, що впродовж 2000–2014 рр. темпи зростання ВВП України можна охарактеризувати як нестабільні. Темп зростання суми ВВП у відсотках до попереднього року набував значення від 148,0% у 2001 році до 105,8% у 2000 році. Кількість населення України має стабільну тенденцію до зниження з 48 923,2 тис. осіб у 2000 році до 42 929,3 тис. осіб у 2014 році, але можна відзначити уповільнення темпів скорочення населення. Якщо за період 2000–2002 рр. середньорічний темп зниження становив 1%, то за період 2006–2010 рр. він уже становив близько 0,5 % за рік, а в 2014 р. – 5,5%.

Такі зміни відбулися в показнику ВВП у розрахунку на одну особу. За досліджуваний період 2000–2014 рр. сума ВВП у розрахунку на одну особу збільшилася у 12,9 разу з 2 820,6 грн у 2000 році до 36 494,9 грн у 2014 році. Темпи зростання цього показника

відповідають тенденції змін показника валового внутрішнього продукту. У 2009 році відбулося зниження суми ВВП на одну особу на 3,3%, а в 2014 році – підвищення на 13,9% порівняно з попередніми періодами відповідно. Різне підвищення показника можна відзначити у 2001 та 2004 рр. – 149,4 та 142,2% відповідно достатньо стабільно високий темп зростання у 2007–2008 рр. – 133,2 та 132,2% до попереднього року, що зумовлено максимальним приростом ВВП за умов скорочення населення.

В українській економіці, що впродовж вересня 1999 – вересня 2008 рр. характеризувалася позитивною динамікою, водночас спостерігалися ознаки порушення макроекономічної рівноваги, оскільки зростання не було зумовлене стабільними довгостроковими чинниками. Економічне зростання стало не результатом системних внутрішніх реформ, а наслідком впливу сприятливих чинників короткострокового характеру як зовнішнього, так і внутрішнього походження. Підставою для такого твердження є надвисока волатильність траєкторії макроекономічної динаміки, яка не демонструє чітко окресленої домінанти розвитку, а щорічні темпи приросту ВВП коливалися від 48,0% у 2001 р. та 41,2% у 2004 р. до 5,8% у 2000 р. та 7,7% у 2014 р. і мали хвильовий характер упродовж 2000–2014 рр.

Із 2000 р. відновлення зростання ВВП передусім зумовлене впливом чинників з боку попиту, а саме:

- прискоренням розвитку світової економіки (обсяг світового ВВП у 2000 р. зріс на 4,7% проти 2,5% у 1998 р. та 3,5% у 1999 р.), що сформувало сприятливу кон'юнктуру на зовнішніх ринках металургійної та хімічної продукції – основних товарних груп українського експорту, вартісні обсяги якого збільшилися на 18,8%, започаткувавши в Україні формування експортно орієнтованої моделі економічного зростання;

- проведенням першої грошової приватизації великих інвестиційно – привабливих виробничих комплексів за низькою номінальною вартістю активів, що зумовило зростання обсягів інвестицій;

- зростанням прибутків суб'єктів господарювання (у 1,3 разу порівняно з 2000 р.), що стало однією з причин збільшення інвестиційного попиту;

- ліквідацією заборгованості з пенсійних виплат і першим істотним скороченням обсягів заборгованості із зарплат.

З огляду на максимальне зниження ВВП можна стверджувати, що макроекономічні тенденції 2008 р. реалізувалися у два етапи:

січень – серпень, коли кризові явища ще не стали помітними, були позитивні й досить високі темпи зростання, та четвертий квартал – пік негативних змін. Падіння української економіки у 2009 р. стало закономірним результатом якості економічного зростання в докризовий період, що було зумовлене переважно двома факторами: зростання цін на український експорт як наслідок прискорення темпів зростання світової економіки; високий внутрішній попит, який стимулювали м'яка монетарна політика та істотне збільшення банківського кредитування за рахунок іноземного капіталу. Погіршення економічної ситуації у світі закономірне, ураховуючи високий рівень уразливості української економіки, що спричинило розгортання в нашій країні системної економічної кризи. Істотне зменшення обсягів виробництва відбулося в усіх основних секторах економіки, крім сільського господарства (завдяки рекордному врожаю в 2008 р.), що спричинило падіння ВВП на 3,7% у 2009 р. порівняно з попереднім роком. Значне скорочення експортних надходжень наприкінці 2008 р. призвело до відчутної девальвації гривні.

У 2010 році починається незначне покращення ситуації. За період 2010–2012 рр. темп зростання ВВП набуває значення від 112,1 до 120,3% порівняно з попереднім роком. У 2013 році – нова криза, яка призвела до падіння темпів зростання ВВП на 0,3%, що в абсолютному значенні склало 4 165 млн грн у фактичних цінах.

Цілком очевидно, що економіка України є найбільш вразливою саме до таких глобальних макроекономічних дисбалансів, які виникли в результаті нестабільного зростання світових цін на сировину та існування надлишкової ліквідності на світових ринках капіталу, а також внутрішніх структурних дисбалансів, закладених у докризовий період. Слід зазначити також, що система національних показників України поки що не передбачає коригування ВВП та інших макропоказників з урахуванням «тіньової» економіки, що призводить до їхнього викривлення та хибного уявлення про справжній стан в економіці. Економічне зростання найбільшою мірою залежить від наявності прогресивних структурних зрушень у структурі економіки за видами економічної діяльності. Під час розробки заходів щодо стимулювання позитивних структурних зрушень і запобігання негативних тенденцій мають ураховуватися результати ретроспективного комплексного аналізу структури економіки за ВЕД. Такий аналіз може бути успішно здійснений на основі Національних рахунків України (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка валового внутрішнього продукту України за 2000–2014 роки *

Показник	Рік														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах)	137993	204190	225810	244497	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1082569	1302079	1459096	1454931	1566728
у % до попереднього	105,8	148,0	110,6	108,3	141,2	127,9	123,3	132,5	131,5	96,3	118,5	120,3	112,1	99,7	107,7
Населення, тис. осіб	48923	48457	48003	47622	47280	46929	46646	46372	46143	45962	45778,5	45633,6	45533,0	45426,2	42929,3
у % до попереднього	99,0	99,0	99,1	99,2	99,3	99,3	99,4	99,4	99,5	99,6	99,6	99,7	99,8	99,8	94,5
ВВП у розрахунку на одну особу	2820,6	4213,8	4704,0	5134,1	7299,2	9406,7	11665,6	15542,1	20545,7	19871,4	23648,0	28533,3	32044,8	32028,5	36494,9
у % до попереднього	106,9	149,4	111,6	109,1	142,2	128,9	124,0	133,2	132,2	96,7	119,0	120,7	112,3	99,9	113,9

* Розраховано за джерелом [5].

Таблиця 2

Динаміка валового внутрішнього продукту за КВЕД за 2000–2013 роки (у % до попереднього року)

Показник	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах	119,9	110,9	118,5	128,9	127,9	123,5	132,9	131,9	95,6	118,3	120,4	108,1	103,2
Сільське, лісове та рибне господарство	120,1	100,0	98,7	128,1	108,8	100,8	115,4	137,2	101,0	126,8	132,6	103,0	116,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	114,7	117,6	108,2	115,3	143,2	122,3	143,5	171,8	74,2	161,1	133,7	96,3	99,8
Переробна промисловість	112,6	114,9	122,8	128,7	135,2	125,2	130,5	113,9	86,1	108,2	108,2	112,4	94,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	103,6	101,7	107,2	101,0	121,9	122,1	124,4	123,4	110,9	108,6	132,1	108,6	101,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	117,4	116,8	116,7	115,8	131,3	127,6	127,4	128,7	66,5	157,9	93,8	91,4	87,4
Будівництво	129,9	106,0	132,0	140,7	114,2	128,8	145,5	99,1	74,6	148,4	112,0	98,6	94,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	151,8	109,7	128,5	129,6	136,2	121,7	138,5	137,5	99,0	126,3	124,4	104,2	106,1
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	124,3	111,9	127,4	121,6	110,8	117,8	124,7	124,2	111,3	113,8	123,9	96,1	105,8
Тимчасове розміщування й організація харчування	138,7	112,5	122,8	141,6	103,3	228,1	126,5	141,9	82,5	127,8	115,2	98,5	116,7
Інформація та телекомунікації	129,5	115,5	124,0	124,1	117,8	121,7	133,4	128,0	106,4	112,7	116,3	112,9	104,8
Фінансова та страхова діяльність	170,8	118,0	147,6	224,1	93,6	126,2	165,8	159,0	75,3	122,2	94,9	104,9	106,0
Операції з нерухомим майном	138,2	115,7	114,3	135,8	130,2	125,0	153,1	132,5	98,7	115,4	119,6	121,1	108,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	150,6	119,2	112,6	138,5	130,6	126,1	163,3	133,3	117,6	99,1	112,3	138,0	102,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	147,9	119,1	115,0	134,5	127,7	126,4	156,6	133,3	100,5	115,9	122,1	112,9	107,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	113,1	117,4	116,1	137,7	144,0	128,3	128,4	133,7	104,4	112,3	107,7	111,7	107,2
Освіта	123,3	121,6	127,4	117,9	128,5	125,6	125,6	132,1	113,3	113,1	111,6	120,8	104,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	141,1	122,4	124,0	119,9	127,5	126,8	127,3	129,4	118,2	121,0	109,7	117,0	106,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	138,2	136,0	121,3	121,2	140,0	136,1	131,5	133,2	102,0	104,5	118,3	136,2	116,8
Надання інших видів послуг	127,3	124,6	118,0	122,5	130,0	127,0	124,5	123,4	98,2	107,2	123,2	116,8	111,6
Валова додана вартість в основних цінах	124,7	111,8	119,4	130,1	124,3	122,4	134,4	130,3	95,8	119,5	117,6	108,2	104,5
Податки на продукти	91,7	101,7	110,7	117,4	163,6	132,2	123,2	143,3	94,9	109,1	140,7	109,1	93,9
Субсидії на продукти	88,9	63,8	124,2	97,9	126,3	119,2	143,3	111,9	122,8	81,5	75,3	207,3	51,3

* Розраховано за джерелом [6].

Значна частина експертів висловлювала поміркований оптимізм щодо перспектив економіки України в 2013 р., пов'язаний як з очікуваним міжнародними організаціями погравленням розвинених економік світу, так і з результатами здійснених в Україні протягом 2012 р. важливих рішень, спрямованих на поліпшення інвестиційного та підприємницького клімату. Зрештою, цей оптимізм знайшов вияв у макроекономічному прогнозі, закладеному в основу Держбюджету України на 2013 р. [6]. Проте здійснення позитивних очікувань не відбулося. Приріст ВВП країн ЄС, за оцінками МВФ, у 2013 р. перебуває на нульовій відмітці, країн Єврозони – знизився на 0,4% [6].

Слабкий зовнішній попит на продукцію українських виробників галузей-експортерів за умови незавершеності та недостатньої ефективності масштабних реформ, спрямованих на модернізацію економіки та покращення макроекономічних балансів, призвели до того, що економіка України також продовжила занурення в рецесію, яка розпочалася з другого півріччя 2012 р. Темп приросту ВВП країни за видами економічної діяльності склав 3,2% порівняно з 2012 р., у 2011–2012 роках цей показник становив 20,4 та 8,1% відповідно. Низка видів економічної діяльності у 2013 р. демонструвала від'ємну динаміку створення валового внутрішнього продукту (ВВП) порівняно з 2012 р. (табл. 2). Найсуттєвіше зниження обсягів ВВП відбулось у сфері водопостачання (на 12,6%), будівництва (на 5,9%), що обумовлено насамперед завершенням у 2012 р. масштабних інфраструктурних проектів, пов'язаних із проведенням Чемпіонату Європи з футболу 2012 р., які забезпечили позитивну динаміку 2011 р. та наступного року утримували галузь від глибшого падіння на тлі інвестиційної рецесії. Високими були темпи скорочення виробництва ВВП у промисловості, насамперед у переробній (5,3%). Ці види економічної діяльності й стали головними рушіями негативних показників економічного зростання в Україні у 2013 р.

У 2013 р. помітну позитивну динаміку виробництва ВВП демонстрували тимчасове розміщування й організація харчування, сільське господарство та сфера торгівлі. Динаміка торгівлі залишалась позитивною, проте суттєво слабшою, ніж у 2011 р. Упродовж 2013 р. триває спад будівельної галузі, яка вже декілька років перебуває в стані глибокої рецесії. У 2013 р. обсяг виконаних будівельних робіт скоротився на 5,9% порівняно з 2012 р. Структура спаду чітко відбиває визначальну роль попиту домогосподарств як рушія динаміки.

Активність у галузі підтримується насамперед у сегменті житлового будівництва, у той час як у сегменті будівництва інженерних споруд обсяг виробництва зменшився. Негативна динаміка

промисловості та будівництва зумовила погіршення становища транспортної галузі. За 2013 р. підприємствами транспорту перевезено вантажу усього на 5,8% більше, ніж за 2012 р., порівняно з темпами приросту в попередні роки – 13,8, 23,9%. Єдиною сферою української економіки, яка в 2013 р. продемонструвала стійкий динамічний розвиток, є сільське господарство, виробництво продукції в якому за 2013 р. (за попередніми даними) зросло на 16,3% порівняно з 2012 р. Покращення показників спостерігалось в обох сегментах аграрного сектора – рослинництві та тваринництві, які демонстрували найкращі показники своєї роботи за відповідний період за останні п'ять років. Нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва відбувалось насамперед завдяки стрімкому зростанню обсягів продукції рослинництва – на 18,1% за 2013 р. порівняно з відповідним періодом 2012 р. За попередніми даними, у 2013 р. було зібрано майже 63 млн т зернових культур (вага після доробки), що на 36,3% більше, ніж у 2012 р. Отримання високого врожаю 2013 р. створило передумови для активізації діяльності промислових виробників, що займаються переробкою сільськогосподарської продукції, а також розвитку тваринницької галузі. Основними чинниками позитивної динаміки сільського господарства були сприятливі погодні умови, збільшення фінансової підтримки сільгоспвиробників банківським сектором та активізація державних програм відродження окремих напрямів тваринництва. Зокрема, обсяги нових кредитів, наданих банками сільськогосподарським корпораціям протягом січня-вересня 2013 р., зросли на третину порівняно з відповідним періодом 2012 р. і становили 49,1 млрд грн (36,7 млрд грн у січні-вересні 2012 р.). Державна допомога, а також уповільнення темпів подорожчання кормів завдяки високому врожаю сільськогосподарських культур у 2011–2012 рр., дозволили забезпечити стійкий приріст виробництва продукції тваринництва, який за попередніми даними у 2013 р. становив 4,8%. Варто також урахувати позитивний ефект від зростання інвестицій в аграрний сектор: у 2011 р. капітальні інвестиції в галузь зросли на 34,1%, у 2012 р. – на 13,2%, за три квартали 2013 р. (на тлі загального падіння інвестицій в економіці) – на 0,6%.

Позитивні результати діяльності демонструвала також сфера роздрібної торгівлі, якій завдяки стійкому споживчому попиту вдалось забезпечити зростання товарообороту у 2013 р. на 6,1% порівняно з 2012 р. Проте динаміка галузі протягом року поступово слабшала.

Таким чином, за досліджуваний період Україна стала державою, у виробництві та експорті якої домінує сировинна складова та низька додана вартість товарів і послуг. У 2009 році зменшився обсяг

експорту товарів, зокрема удвічі скоротився обсяг експорту металургійної продукції, що становить понад 25% загального обсягу експорту країни та промислового виробництва. Результатом таких тенденцій стало зниження валового регіонального продукту на одну особу після десятирічного підвищення на 3,8%.

Висновки. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки поглиблене реформування економічних відносин багато в чому залежить від чітко визначеної конкурентної політики держави у сфері торгівлі, спрямованої на захист законних інтересів підприємців і споживачів, підвищення конкурентоспроможності виробника на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Визначальним у прийнятті правильної конкурентної політики є всебічна оцінка конкурентного середовища. Правильна оцінка цього середовища є основною умовою, за якої працюють ринкові механізми, що формують багатство, розмаїття асортименту та високу якість товарів і послуг.

Етап світової фінансово-економічної кризи (2008–2012 роки), що мав в Україні більш негативні наслідки, ніж в інших постсоціалістичних країнах, продемонстрував, що за часи незалежності не зроблено якісних кроків у напрямі модернізації економіки.

Лише правильно спрямований вектор національної економіки, який ураховує загальні світові тенденції та особливості вітчизняного розвитку за умов значної динамічності трансформаційних процесів, наявності несприятливих чинників зовнішнього середовища та перманентних змін приведе до її сталого зростання.

Список джерел інформації / References

1. Мазаракі А. А. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку : монографія / А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2006. – 195 с.

Mazaraki, A.A. (2006), *Internal trade in Ukraine: economic conditions efficient development [Vnutrishnya torgivla v Ukraini: ekonomichni umovu efektyvnogo rozvitku]*, KNTEU, Kyiv, 195 p.

2. Шубин А. А. Развитие внутренней торговли: Украина, Россия, Беларусь : монография / А. А. Шубин, А. А. Садеков. – Донецк : ДонНУЭТ, 2009. – 550 с.

Shubyn, A.A. (2009), *Development Internal trade: Ukraine, Russia, Belarus [Razvitie vnutrinney trgov: Ukraina, Rossia, Belarus]*, DonNUET, Donetsk, 550 p.

3. Апопій В. В. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / В. В. Апопій. – К. : Академвидав, 2012. – 424 с.

Apopiy, V.V. (2012), *The system of regulation of domestic trade of Ukraine [Sistema reguluvanna vnutrishnoyi torgivli Ukraini]*, Akademvydav, Kyiv, 424 p.

4. Чорна М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібною торгівлю: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / М. В. Чорна. – Харків : ХДУХТ, 2010. – 426 с.

Chorna, M.V. (2010), *Managing competitiveness retailers: theoretical and methodological principles and practical tools*, [Upravlinna konkurentospromozhnistu pidpriemstv rozdribnoi torgivli: teoretiko-metodologichni zasadi ta praktichniy instrumentariy], HDUHT, Kharkov, 426 p.

5. Державна служба статистики України [Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Інформаційний портал державної служби статистики України [Informatsiyniy portal derzhavnoi sluzhbi statistiki Ukraini], available at: https://ukrstat.org/druk/publicat/kat_r/pub_vnltorg_r.htm

Чорна Марина Віталіївна, д-р екон. наук, проф., економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0661463292; e-mail: mv.1008@mail.ru.

Черная Марина Витальевна, д-р екон. наук, проф., экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0661463292; e-mail: mv.1008@mail.ru.

Chorna Maryna, PhD, Sc. Professor, Department of Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkov, Ukraine, 61051. Tel. 0661463292; e-mail: mv.1008@mail.ru.

Бугріменко Роман Михайлович, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0509354995; e-mail: bugrimenkorm@rambler.ru.

Бугрименко Роман Михайлович, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0509354995; e-mail: bugrimenkorm@rambler.ru.

Bugrimenko Roman, PhD, Associate Professor, Department of Economics of Enterprises of Food Technology and Trade, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkov, Ukraine, 61051. Tel. 0509354995; e-mail: bugrimenkorm@rambler.ru.

Шилова Юлія Олександрівна, студ., економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0932897179; e-mail: ekdek@mail.ru.

Шилова Юлия Александровна, студ., экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0932897179; e-mail: ekdek@mail.ru.

Shilova Julia, a student, Department of Economics, Department of Economics of enterprises of Food Technology and Trade, Kharkov State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine. Tel.: 0932897179; e-mail: ekdek@mail.ru.

*Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. А.С. Крутовою.
Отримано 1.08.2015. ХДУХТ, Харків.*

УДК 339.16

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ В УКРАЇНІ

М.В. Чорна, О.С. Шуміло

Проаналізовано сучасну динаміку розвитку підприємств роздрібною торгівлі та їх товарообороту, досліджено особливості розвитку торговельних мереж у період євроінтеграції країни.

Визначено основні чинники впливу на сучасний стан розвитку торговельних мереж в Україні та сучасні тенденції їх розвитку.

Ключові слова: роздрібна торгівля, товарооборот, ритейл, торговельні мережі, розвиток.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНЫХ ТОРГОВЫХ СЕТЕЙ В УКРАИНЕ

М.В. Черная, О.С. Шумило

Проанализирована современная динамика развития предприятий розничной торговли и их товарооборот, исследованы особенности развития торговых сетей в период евроинтеграции страны.

Определены основные факторы влияния на современное состояние торговых сетей в Украине и современные тенденции их развития.

Ключевые слова: розничная торговля, товарооборот, ритейл, торговые сети, развитие.